

“MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI NUTQINI KORREKSIYALASHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR”

Ne‘matova Shirinoy Nizomiddinovna

Buxoro davlat Universiteti Pedagogika instituti

Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(maktabgacha ta’lim) yo’nalishi

1-kurs magistranti

Annotatsiya: Zamonaviy jamiyatda bola tug'ilishidanoq texnologik muhitda yashaydi. Bu bolalarning idrokini va o'rganish odatlarini o'zgartiradi, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun qiziqarli bo'lgan raqamli texnologiyalardan foydalanish zarurligini aniqlaydi, ularni ong'li ravishda nutq va tilni tuzatuvchi harakatlarni bajarishga undaydi. Nutqni o'z-o'zini nazorat qilishni rivojlantirish kerak bo'ladi. Ushbu maqolada, maktabgacha ta'lim tshkilotida bolalar nutqi va tilini tuzatishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini muhokama qilishni rag'batlantirish, nazariy adabiyotlarni tahlil qilish va nutq terapiyasini tuzatishda ishlatiladigan pedagogik texnologiya vositalarini qo'llash haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim va tarbiya, pedagogik texnologiya, nutq va til, tarbiyachi, metodik material.

Pedagogik fan sifatida logopediyada «nutqning to'liq rivojlanmaganligi» tushunchasi, eshitish va intellekti normada bo'lgan bolalarda barcha nutq kamponentlarining shakllanishi buzilishi bilan xarakterlanuvchi nutq kamchiligiga nisbatan qo'llaniladi. «Nutqning to'liq rivojlanmaganligida nutqning kechroq paydo bo'lishi, lug'atning kambag'alligi, agrammatizm, talaffuz kamchiliklari kuzatiladi.» Nutqning to'liq rivojlanmaganligi tushunchasi bola nutqi rivojlanishining aniq holatidan kelib chiqqan holda, o'zining etilogiyasi bo'yicha nutq rivojlanmaganligining turli xil ko'rinishlariga yagona pedagogik yondashuv imkoniyati haqidagi ilg'or nuqtai nazarga asoslanadi. Nutqning to'liq rivojlanmaganligi termini nutq rivojlanishi buzilishiga g'oyat chuqur yondashuvni ifodalaydi va uni tahlil qilish pedagog zimmasidadir. Bunday yondoshuv mutaxassisdan katta umumbiologik va tibbiy malakani talab qiluvchi, nuqson tuzilishini patogenetik jihatdan tahlil qilishni talab qilmaydi.

1. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish vazifalari.

1. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish vazifalari. Uch-besh yoshli bolalarda kattalarning mehriga, ularning tushunishiga va u bilan muloqot qilishiga ehtiyoj saqlanib qoladi. Kattalarga nisbatan ishonchga asoslangan muloqot va uning emotsional ahvolini (quvonch, zavq-shavq, qayg'u, xotirjamlik, jahldorlik va h.k.) his qilishga, kayfiyat o'zgarganligi sabablarini tushunishga qodirlik rivojlanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi va uning tashqarisida kengaytirilgan ta'lim berishda, jumladan bolalarning nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashda texnologiyalarning imkoniyatlari har qanday vaqtda va istalgan vaqtda qo'llab -quvvatlanishi va rag'batlantirilishi mumkin. Bolalarning taraqqiyotini baholash va kuzatishga yordam beradigan ta'limga yanada yaxlit yondashuv sanaladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanib, turli xil raqamli yechimlar bo'lishi mumkin. Tarbiyachi va bola o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, o'quv jarayonini o'zgartirish, bolalar nutqi va tilini tuzatish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish maktabgacha ta'lim muassasasida ishlash o'quv jarayonida ta'limni, ma'lum ko'nikma va malakalarni egallashni rag'batlantiradi. Maktabgacha ta'lim nuqtai nazaridan, bu alohida ta'kidlanadi. Bir qator tematik sohalarida kompyuterlar bolalarning o'qishi va fikrlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, shuningdek, ularning metakognitiv ko'nikmalarining bugungi kunda yanada dolzarbligi aytiladi. Texnologiya bolalarga bilim olishga yordam beradimi, degan savol tug'iladi? MTM larda texnologiya orqali bunga qanday erishish mumkinligi haqidagi savolli muloqot va hamkorlik, meta -kompetentsiyalar va ijodkorlikka asoslanadi. Raqamli texnologiyalar yordamida rivojlanishi mumkin bo'lgan bolalarning nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etishda turli dasturlar yoki raqamli o'yinlardan foydalaniladi. Ttengdoshlari, shuningdek, bolalar uchun mos dasturiy ta'minotga ega maktabgacha ta'lim muassasalarida nutq va tilni tuzatish ishlarida texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari, albatta, yaratilishi kerak. Kognitiv harakatlar endi ketma -ket emas, balki parallel ravishda sodir

bo'ladi. Va an'anaviy ta'lim u tayyor emas, o'tmishda ishlatilgan usul va metodlar bu bolalarga ko'rinadi. Raqamli texnologiyalarni takomillashtirish orqali, turli yo'llar bilan o'qitish, bolalarga faol bo'lishga imkon berish, o'quv jarayonining ishtirokchilari bo'lishlari va eng muhimi nutqi ravon bo'lishida yordam beradi. Texnologiyadan foydalanganda maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisi qanday usulda va qancha vaqtga tashkil etish kerakligi haqidagi bilim va tushunchaga ega bo'lishi kerak. Bolalar nutqi va tilni tuzatishda raqamli texnologiyalardan foydalanish maktabgacha ta'lim muassasasida keng foydalaniladi. Bu strategiyalar video o'yinlarni o'ynashga o'tkazildi, ikkinchisi esa birgalikda o'ynash deb nomlanadi. Bu strategiyada bolalar strategiyasi va tillaridan ham foydalanish mumkin. Tadqiqotlarga ko'ra, bola uchun elektron muhit yordamida tuzatish foiz, o'sish dinamikasi o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori va zamonaviy bolalarning ehtiyojlarini qondiradi. Hozirgi vaqtda bolalarning nutq faolligini faollashtirish va tuzatishda qo'llaniladi. Ko'pincha materiallar bolalarni qiziqitira olmaydi, ijobiy his -tuyg'ularni, harakat qilish istagini uyg'otmaydi. Til va nutqni rivojlantirish uchun maqsadli raqamli materiallar yetishmayapti. Modernizatsiya qilish uchun yangi raqamli vositalarni yaratish to'g'risida ehtiyojlarga mos keladigan o'zgaruvchan pedagogik va tuzatish ish jarayoni til tizimini rivojlantirish va tovushli artikulyatsiyani kuchaytirishga qaratilgan va logoped, bolaning ota -onasi va bola o'rtasida hamkorlikda yagona tizimni shakllantiradi. Raqamli vositalardan foydalanish logopedlarning faqat bir qismi uchun odatiy holga aylandi. Nutq terapevtining asosiy maqsadi - bolaning nutqi va tilini faol ravishda tuzatish o'z-o'zini rag'batlantirish va o'zini tuta bilishni rivojlantirishda ishtirok etadi.

Nutqiy faoliyatning o'ziga xos psixologik xususiyatlarini tahlil qilish maktabgacha yoshdagi bolalarga o'zga tilni (rus, o'zbek va boshq.) o'qitish metodikasi uchun zarur bo'lgan xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

- Ta'limning boshidan boshlab so'zlash va tushunishning faol jarayoni sifatida bolalarning o'rganilayotgan tildagi nutqiy faoliyatini shakllantirish zarur.

Bu talab shuning uchunki, so'zlash va tushunish bitta umumiy psixologik asosga – til qobiliyatiga ega (qisman bir-biriga mos keluvchi ichki jarayonlar).

- Ta'lim metodikasi nutqiy harakat tamoyillariga asoslanmog'i lozim. SHuni unutmaslik kerakki, har qanday nutq tovushlarini talaffuz qilish ham nutq bo'lavermaydi (garchi bu yaxlit matnlar bo'lsa ham). Bolaning o'rganilayotgan tilda aytayotgan so'zlari faqat bir qator shart-sharoitlarga rioya qilingan taqdirdagina nutqiy harakat natijasi bo'ladi: o'rganuvchida ichki motiv (nima uchun u buni aytishi kerak), maqsad (nima uchun buni aytish lozim, buni aytish natijasida nima ro'y beradi), fikr (qaysi mazmunni so'z bilan aytish kerak) bo'lishi lozim.

- O'quv jarayonini shunday qurish lozimki, unda bola harakatlari ta'limning har bir daqiqasida haqiqatdan ham nutqiy bo'lsin.

- Metodik jihatdan to'g'ri o'qitish natijasida bolalarda o'rganilayotgan til materialida ularsiz har qanday, hattoki eng oddiy fikrni ham tuzishning (so'zlarni tanlash, ularni o'zgartirish, konstruksiyani tanlash, «grammatik majburiyatlar»ga rioya qilish, ushbu grammatik majburiyatlarga muvofiq holda so'zlarni o'zgartirish va boshq.) imkoni bo'lmagan nutqiy ko'nikmalar shakllantirilishi mumkin. Nutqiy ko'nikma faqat yangi, bola hali uchramagan so'zlar va nutqiy vaziyatlarga ko'chirilgan taqdirdagina shakllantirilgan, deb hisoblanishi mumkin. Bolalar nutqini tadqiq etish chog'ida maktabgacha yoshda so'z ustida ishlashni bolalar nutqi tuzilmasini rivojlantirishning muhim sharti, deb hisoblaydigan O.S.Ushakova va E.M.Strunina (semantik metod) metodikalaridan foydalanildi. Mazkur ish ular tomonidan boshqa nutqiy vazifalarni hal etish bilan o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqiladi. So'zni erkin egallash, uning mazmunini tushunish, so'zni qo'llashning aniqligi grammatik tuzumni, tovushli nutqni o'zlashtirishning, shuningdek, ravon fikrni mustaqil tuza olish qobiliyatini rivojlantirishning zarur sharti hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar - bu pedagogik vositalardan biri va shaxslararo o'zaro ta'sirlarni to'liq almashtiradi, lekin ulardan maqsadli foydalanish bolaning nutq va tilni tuzatish jarayonida ishtirok etishiga ko'maklashishi mumkin. Bu bolalarning o'zi uchun qiziqarli va foydali hisoblanadi. Hozirgi maktabgacha yoshdagi bolalar tezkor muloqot va grafik muhitni xohlaydilar, lekin unday emas yangi aqlli texnologiyalarni sinab ko'rishdan qo'rqadi. Yaxshi tashkil etilgan ta'lim, kontent, texnologiya va o'quvchilar bir -biri bilan o'zaro aloqada bo'ladigan muhit hisobga olingan holda shaxsiylashtirilgan pedagogik va tuzatish ishlarini amalga oshirishda raqamli texnologiyalar qo'l keladi. Raqamli texnologiyalar erta o'qish ko'nikmalarini oshirishga va bolalar nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari, Toshkent-2017yil“Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi”.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari, Toshkent-2017 yil
2. “Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari.Toshkent-2017
3. “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga murojaatnomasi”, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari.Toshkent-2018
4. “Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir” (2-jild), O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari.Toshkent-2018
5. Temurova S., Toshpo'latova G. Sinf rahbari faoliyati. - T.: “O'qituvchi”, 1985-y, 160 bet.